

Dobos Gábor

Oroszország katonai hatalmának korlátai

Egy korábbi tanulmányban (Az Egyesült Államok katonai hatalmának korlátai, Nemzet és Biztonság, 2011/8) arra a következtetésre jutottunk, hogy az Egyesült Államok – különböző okokból – Oroszország mellett az Egyesült Királyság, Franciaország, Kína, Ukrajna, Kazahsztán és Mongólia felett nem képes katonai eszközökkel hatalmat gyakorolni. Ezúttal azt vizsgáljuk, Oroszország képes-e erre.

Katonai hatalom Ázsiában

Ukrajna, Kazahsztán, Mongólia és Kína szomszédos Oroszországgal, Kazahsztán és Mongólia Kínával is – ezek az államok szárazföldi haderejükkel is képesek lehetnek katonai hatalmat gyakorolni egymás felett (vagyis katonai erejük alkalmazásával – vagy az azzal való fenyegetéssel – képesek az ellenséget saját akaratauk teljesítésére kényszeríteni). Ha a 21. századi hadviselést a felderítő műholdak, pilóta nélküli repülőeszközök, mesterségeshold-vezérelt precíziós fegyverek széles körű alkalmazása, a minden időjárásban, éjjel-nappal bevethető légierő és a haderőnemek közötti szoros együttműködés jellemzi, akkor ezek az államok 20. századi módon viselnek háborút.

A Grúzia ellen 2008-ban vívott háborúban Oroszország egyáltalán nem rendelkezett fotófelderítő mesterséges holdakkal, a kis mennyiségben rendelkezésre álló Pcsela típusú pilóta nélküli repülőeszközök által továbbított képek pedig hasznavehetetlenül rossz minőségűek voltak. Az orosz navigációs mesterségeshold-rendszer, a Glonass hiányos és működésképtelen volt, az amerikai GPS a háború alatt Grúziában nem volt elérhető. Ez eleve kizárta mesterségeshold-vezérelt precíziós fegyverek alkalmazását

és más – például lézervezérlésű – precíziós fegyverek sem álltak rendelkezésre. Az orosz repülőgépek éjszaka nem voltak bevethetőek, és nagyon korlátozott elektronikai hadviselési képességgel rendelkeztek. Miután 2007 augusztusában egy grúz légvédelmi radar ellen indított Kh-58 típusú rakéta nemcsak eltévesztette a célpontot, de fel sem robbant, Oroszország nem bízott lokátor elleni rakétái képességeiben, ezért a háborúban egyáltalán nem alkalmazott ilyen fegyvereket. A legtöbb orosz harckocsi és gyalogsági harcjármű nem volt felszerelve reaktív páncélcéltal, éjjellátó berendezéssel és saját-idegen felismerő rendszerrel, a katonáknak nem volt korszerű sisakja és testpáncélja. A szárazföldi csapatok és a légierő közötti együttműködés minimális volt, utóbbi nem is állt a névleges főparancsnok, az Észak-kaukázusi Katonai Körzet parancsnoka fennhatósága alatt. (A háború egyetlen jellegzetesen 21. századi eleme az volt, hogy néhány tucat hivatalos grúz honlap elérhetetlenné vált.)

Mindezek ellenére Oroszország gyors győzelmet aratott Grúzia felett. Bár az orosz légierő döntő légi fölényt vívott ki és mintegy 300 harci repülőgépe több száz bevetést hajtott végre grúz célpontok ellen, képtelen volt az ellenséges szárazföldi csapatok

támadására (beleértve a légvédelmi eszközöket is: a dél-oszétiai grúz légvédelmi rendszereket végül orosz gyalogsági különítmények semmisítették meg). A győzelem nem a légierőnek, hanem a szárazföldi csapatoknak volt köszönhető. Az orosz csapatok sűrű oszlopokban, nagy ütemben nyomultak előre az ellenség mélységébe, ahol döntő erőfölényre tettek szert. Augusztus 8-án kora este a 19. gépesített lövész hadosztály 135., 503. és 693. gépesített lövész ezrede elfoglalta a határtól 50 kilométerre fekvő dél-oszét fővárostól, Chinvalitól északra és nyugatra eső magaslatokat. Augusztus 10-ére a 42. gépesített lövészadosztály 70. és 71. gépesített lövészere, a 76. légideszantadosztály 104. és 234. légideszantere, valamint a 10. és 22. különleges dandár és a 45. különleges légideszantere egyes részei is a város körzetébe érkeztek. Velük szemben a grúz 2., 3. és 4. lövészdandár három-három lövész zászlóaljja és egy különleges zászlóalj állt. Az orosz csapatok túlerejükkel élve – öt ezred és két zászlóalj három dandárral és egy zászlóaljjal szemben – elfoglalták a várost. A grúz védelem a chinvali csata után összeomlott: az orosz erők további 60 kilométer mélyen, a főváros északi peremétől alig 30 kilométerre lévő Igoetiig harc nélkül nyomultak előre. (A grúz csapatok a másik fronton, Abháziában nem tanúsítottak érdemi ellenállást.)

A háború óta az orosz szárazföldi haderő jelentős átszervezésen ment keresztül, de az eszközök korszerűsítése terén alig történt előrelépés. A legfontosabb változás, hogy néhány alakulatot – a vitatott hovatartozású Déli-Kuril-szigeteken állomásozó 18. tüzéradosztályt, a Tádzsikisztánban állomásozó 201. gépesített lövészadosztályt, illetve a külön haderőnek tekintett légideszantcsapatokat (Vozdusno-deszantnije Vojszka – VdV) kivéve a hadosztályokat dandárokká

szervezték át vagy feloszlatták, az ezred szervezeti szint megszűnt. A korábbi hat helyett négy katonai körzet (Nyugati, Déli, Középső és Keleti) jött létre, amelyek „különleges időszakban” (hadgyakorlatok alatt és háború esetén) összhaderőnemi hadászati parancsnokságként működnek. (A hadászati rakétacsapatok, kozmikus csapatok és légideszantcsapatok továbbra is központi irányítás alatt állnak.) Hadrendbe állt tíz Izrael-től vásárolt pilóta nélküli repülőeszköz, és megállapodás született az oroszországi gyártásról; szintén licenc alapján kerülhet sor olasz páncélozott terepjárók gyártására. A háborúban hatékonyak bizonyult Iszkan-der-M (SS-26) ballisztikus rakéta fokozatosan felváltja a Tocska (SS-21) típust. A beszerzés alatt álló francia Mistral osztályú helikopterhordozó hajók jelentősen hozzájárulhatnak a tengerészgyalogság partraszállásának, ezáltal a szárazföldi műveleteknek a sikeréhez. A Szövetségi Űrügynökség 2011. októberi közlése szerint a huszonegyedik mesterséges hold pályára állításával a Glonass rendszere teljessé vált – de ez még nem jelenti automatikusan azt, hogy működőképes is. Jelenleg két orosz elektronikai felderítő műhold kering a világűrben, de fotófelderítő mesterséges holdakra továbbra sincs pénz: Oroszország évente átlagosan egy ilyen eszközt bocsát fel, de ezek élettartama alig 100-120 nap.

Ukrajna és Kazahsztán fegyveres ereje sok szempontból hasonlít Oroszországhé, de a korszerűsítés még lassabban zajlik. Ukrajna szárazföldi hadereje a főparancsnokságnak közvetlenül alárendelt erőkre és három – valójában inkább hadosztály méretű – gépesített hadtestre tagozódik, melyekben dandárok és ezredek egyaránt megtalálhatók; a területi parancsnokságokat feloszlatták. Kazahsztán szárazföldi erői négy területi parancsnokság irányítása alatt állnak, de a légi mozgékonyágú és légvédel-

mi erők, a rakétacsapatok és tüzérség, illetve a (Kaszipi-tengeri) flotta nincs ezeknek alárendelve. Oroszországhoz hasonlóan a hadosztályokat dandárokká szervezték és felszámolták az ezredeket.

Kína az elmúlt évtizedben számos figyelemre méltó, világszínvonalú katonai képességre tett szert, de az egykor központi szerepet betöltő szárazföldi erők modernizációja elmarad más haderőnemeké mögött, s többnyire – de nem kizárólag – a Tajvanhoz legközelebbi erőkre összpontosul. A korszerű harckocsik, páncélozott járművek, önjáró tüzérségi eszközök, páncéltörő és légvédelmi fegyverek hadrendbe állítása néhány kiválasztott csapatra korlátozódik. A légi erők közel 600 korszerű, nagyrészt többcélú vadászpilóta nélküli repülőgéppel rendelkeznek, de precíziós fegyverek és lokátor elleni rakéták csak kis mennyiségben állnak rendelkezésre, ami nem teszi lehetővé tömeges alkalmazásukat. Kína szárazföldi ereje hét katonai körzetben tizenhét hadseregcsoporthoz és a katonai körzet parancsnokságainak közvetlenül alárendelt csapatokból tevődik össze. A múlt évtized végén elfogadott új műveleti koncepció szerint az erők alkalmazására az adott feladatnak megfelelően létrehozott, gépesített zászlóaljakra épülő, különböző fegyvernemek és szakcsapatok század méretű csapataival kiegészített zászlóaljharccsoportokban kerülne sor, jóval rugalmasabb reakálást téve lehetővé.

A felderítő mesterséges holdak terén Peking mára megelőzte Moszkvát: jelenleg mintegy másfél tucat rádiólokátorral, elektrooptikai érzékelővel, illetve az ellenséges radarjeleket felderítő érzékelővel felszerelt katonai (Yaogan), vagy kettős célú, katonai feladatokra is felhasználható (Haiyang, Huanjing, Shijian) kínai műhold kering a világűrben. A kínai globális navigációs mesterségeshold-rendszer, a Beidou-2 kiépítése nagy ütemben zajlik: évente négy-öt műhold

indítására kerül sor. Az amerikai GPS, az orosz Glonass és az európai Galileo rendszerrel ellentétben a Beidou-2 részben geoszinkron körpályán keringő mesterséges holdakból fog állni. Ez a megoldás lehetővé teszi, hogy a rendszer már azelőtt – a tervek szerint 2012-ben – regionális lefedettséget biztosítson, hogy a világ más tájain elérhetővé váljon. Kína rendelkezik olyan rakétafegyverrel, amely képes az alacsony űrpályán keringő mesterséges holdak – köztük az orosz felderítő műholdak – megsemmisítésére, és más mesterséges hold elleni fegyvereket – lézer- és részecskesugár-fegyvereket – is fejleszt. (A meglévő technológia a Glonass műholdjai számára nem jelent fenyegetést, mert azok közepes – 19 100 kilométeres – magasságú űrpályán keringenek.)

Mongóliának harci repülőgépei egyáltalán nincsenek, szárazföldi ereje néhány ezredből és zászlóaljból áll.

Az ázsiai katonai egyensúly

Ahhoz, hogy a szemben álló erők nagyságából következtetést vonhassunk le az államok katonai képességeire vonatkozóan, három dolgot kell figyelembe venni. Mindenekelőtt a haderőt rendszerként kell szemlélni, nem részek halmazaként. Egy rendszer egyes elemei megsokszorozhatják más elemek fontosságát, vagy ellenkezőleg, teljesen mellékesé tehetik azokat. Másodszor, az egyes kategóriákat a lehető legszűkebbre kell szabni, elég pontosan kell meghatározni ahhoz, hogy ténylegesen összemérhetőek legyenek a hasonló ellenséges erőkkel. Végül az adott erők képességeit a számukra szabott célhoz kell mérni, ami jelentősen eltérhet az ellenség egyébként mindenben nagyon hasonló erői számára szabott céloktól.

Oroszország grúziai sikere a gépesített lövészzászlóaljak szakszerű, önálló művele-

teinek volt köszönhető, és Kína új műveleti koncepciója is nagy hangsúlyt fektet erre. Bár Kína a világűr katonai felhasználása terén jelentős haladást ért el, Oroszország az izraeli pilóta nélküli repülőeszközök beszerzésével új képességre tett szert, és mindkét állam közel áll a működőképes navigációs mesterségeshold-rendszer hadrendbe állításához, nincsenek olyan tényezők, amelyek felülírják a szárazföldi erők dik-tálta erőviszonyokat.

A grúziai háború tapasztalatai alapján – és mert nincs olyan körülmény, ami ennek ellentmondana – a harcoló fegyvereknek

hez tartozó (lövész- és harckocsi-) zászlóal-jak számának összevetése megfelelő kiin-dulási alap annak értékelésére, hogy Orosz-orzágnak milyen lehetőségei vannak kato-nai erő alkalmazására szomszédai ellen – és viszont. (Az, hogy a páncélos csapatok a grúz háborúban kevésbé fontos szerepet játszottak, elsősorban a terepnek volt köszönhető.)

Kazahsztán, Kína és Ukrajna is rendelke-zik S-300P típusú mobil légvédelmi rakéta-rendszerrel (Ukrajna S-300V típusúval is), ami meggátolja az orosz harci repülőgépeket abban, hogy behatoljanak az általuk

Az Oroszország és egyes szomszédai közötti katonai erőviszonyok

Szomszédos állam		Kazahsztán	Kína	Mongólia	Ukrajna
Mennyiség ^a	vadászrepülőgépek ^b	36(98):42(106)	38(120):48(120)	60(96):0	240(302):116
	lövészzászlóaljak ^c	49:27	61:47(101)	43:20	69:44
	harckocsizászlóaljak	10:5	13:45	8:0	16:14
	lövész- és harckocsi-zászlóaljak összesen	59:32	74:92(146)	51:20	85:58
Arány ^d	vadászrepülőgépek	1:1,2(1,1)	1:1,3(1,0)	1:0	1:0,5(0,4)
	lövészzászlóaljak	1:0,6	1:0,8(1,7)	1:0,5	1:0,6
	Harckocsizászlóaljak	1:0,5	1:3,5	1:0	1:0,9
	lövész- és harckocsi-zászlóaljak összesen	1:0,5	1:1,2(2,0)	1:0,4	1:0,7

Az orosz harckocsidandárok három harckocsi- és egy gépesített lövészzászlóaljból, a gépesített lövészdandárok három gépesített lövész- és egy harckocsizászlóaljból (valamint tüzér, légvédelmi, felderítő és műszaki zászlóaljakból, elektronikaiharc- és vegyi védelmi századokból), a könnyű lövészdandárok két gépesített lövész- (illetve egy-egy tüzér és felderítő) zászlóaljból, a tengerészgyalogos dandárok három tengerészgyalogos és egy harckocsi- (továbbá egy tüzér) zászlóaljból, a légideszant-hadosztályok két légideszantezredből (és egy-egy tüzér- és légvédelmi ezredből) állnak. Minden kínai gépesített lövészadosztályban van egy páncélos ezred, és a három gépesített lövészzászlóalj mellett minden gépesített dandárban megtalálható legalább egy – egyes kiemelt alakulatok esetében két – harckocsidandár. Az ukrán és kazah szárazföldi erők szervezeti felépítése az oroszét követi, Mongólia hadereje önálló ezredekkel és zászlóaljakból áll.

a – A szomszédos államokkal határos katonai körzetekben lévő és a központi parancsnokságnak közvetlenül alárendelt erők (ahol nincsenek katonai körzetek, ott a teljes szárazföldi haderő).

Elöl Oroszország, kettőspont után a szomszédos állam adatai.

b – 1000 (zárójelben: 1500) kilométernél nem távolabbi légi támaszpontokról üzemeltetett negyedik generációs, hangsebesség feletti, látótávolságon túli levegő-levegő rakétákat hordozni képes vadászrepülőgépek.

c – Gépesített lövész-, légideszant- és tengerészgyalogos-zászlóaljak (zárójelben: gépkocsizó lövészzászlóaljakkal együtt).

d – Az orosz erőkhöz viszonyítva.

Forrás: *The Military Balance 2011*

oltalmazott légtérbe, amíg ezt a fenyegetést nem sikerül felszámolni. Az orosz légierő a 2008-ban vívott háborúban sem volt képes az ellenséges légvédelmi eszközök megsemmisítésére, de ez nem befolyásolta a konfliktus végkimenetelét, mert azt a szárazföldi erők döntötték el.

Bár a győzelemnek a túlerő sem feltétele, sem nem biztosítéka, Clausewitz szerint a haderő kétszeres számbeli túlsúlya általában képes a győzelmet biztosítani. Oroszország Chinvalinál ennél kisebb, 1,7-szeres túlerőben volt, ami elegendőnek bizonyult. Az orosz erőfölény Kazahsztánnal szemben meghaladja, Mongóliával szemben jóval meghaladja, de Ukrajnával szemben nem éri el – a páncélos csapatok terén meg sem közelíti – ezt az értéket.

A szárazföldi erők terén Kína jelentős túlerőben van Oroszországgal szemben, és nyilvánvaló, hogy a Keleti Katonai Körzetben lévő orosz erők önállóan nem lennének képesek megállítani egy komoly kínai támadást. A hidegháború vége óta tartott legnagyobb orosz hadgyakorlat, a Vosztok–2010 részeként először került sor egy gépesített lövészdandár átszállítására Oroszország európai területeiről a Távolság-Keletre. A dandár saját harceszközei helyett egy felszámolt alakulat helyszínen lévő harckocsijait és páncélozott csapatszállító járműveit használta. (A megelőző évben az Oroszország nyugati részén tartott Zapad–2009 hadgyakorlat során a dandárok nagy távolságú mozgatása sikertelen volt: akkor hét napba telt egy moszkvai harckocsidandárnak, hogy megtegyen 900 kilométert a fehéroroszországi gyakorlótérig, ezzel szemben egy 2009-es hadgyakorlaton egy kínai hadosztálynak mindössze öt napra volt szüksége 2400 kilométer megtételére.) Lehet, hogy a nyugatról érkező erősítés is kevésnek bizonyul egy kínai támadás megállítására: a Vosztok–2010 során két, nukle-

áris robbanófej szállítására is alkalmas Tocska–U (SS–21) típusú ballisztikus rakéta indítására is sor került. (Nem hadászati atomfegyverek elméleti bevetésére az 1999 nyarán rendezett, a Kalinyingrádi terület és Fehéroroszország elleni NATO-támadást szimuláló Zapad–99 és a 2009. szeptemberi Zapad–2009 hadgyakorlat során is volt példa.) A fegyverrendszer meglehetősen pontosnak bizonyult: az egyik rakéta mindössze hét, a másik tizenkét méterrel vettette el a célt.

Az Egyesült Királyság és Franciaország

Nukleáris meghajtású vadász-tengeralattjárók kizárják haditengerészeti erő alkalmazását az Egyesült Királyság és Franciaország ellen, és szárazföldi támadástól sem kell tartaniuk. (Az Egyesült Királyság egyetlen szomszédja Írország, Franciaország utoljára Charles de Gaulle elnöksége alatt készült – elsősorban nukleáris értelemben – minden irányú védelemre, de ezt már akkoriban sem mindenki vette teljesen komolyan.) E két állam ellen a katonai erő alkalmazásának egyetlen eszköze a szárazföldi bázisokról üzemelő légierő marad. A francia és brit légierővel összemérhető képességekkel rendelkező egyetlen európai állam, Oroszország legközelebbi katonai repülőtere, a kalinyingrádi Cskalovszk Franciaországtól 1100, az Egyesült Királyságtól 1300 kilométerre van (a következő legközelebbi 1900, illetve 2000 kilométerre). Ez a távolság kizárja vadászrepülőgépek elfogadható bevetési ütem melletti tömeges alkalmazását, vadászrepülőgép-kíséret nélkül pedig más repülőgépek aligha kerülhetnek a francia és brit légtér közelébe. (Természetesen ez fordítva is igaz: a francia és brit légierő sem képes elérni Oroszországot).

Következtetések

Korábban megállapítottuk, hogy az Egyesült Államok felett egyetlen állam sem képes katonai eszközökkel hatalmat gyakorolni. Oroszország nukleáris meghajtású vadász-tengeralattjárói fenyegetést jelentenek a tenger felől támadó ellenség számára; szárazföldi ereje minden szomszédjájánál erősebb, kivéve Kínát – de nem hadászati atomfegyverei Pekinget is képesek elrettenteni a támadástól. Az Egyesült Királyság és Franciaország ellen sem a tengerek, sem a szárazföld felől nem képzelhető el támadás, és elég messze van-

nak Oroszországtól ahhoz, hogy ezt a lehetőséget ki lehessen zárni. Kína légiereje bármely elképzelhető ellenséggel szemben egyenrangú ellenfél, szárazföldi ereje a legnagyobb a régióban. Ukrajna légvédelme minden ellenség számára fenyegetést jelent, és szárazföldi ereje nem jelentősen gyengébb, mint legerősebb szomszédjáié, Oroszországé.

Összesen tehát hat olyan állam van, amely felett egyetlen másik sem képes katonai eszközökkel hatalmat gyakorolni: az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Franciaország, Kína, Oroszország és – némi meglepetésre – Ukrajna. ■

Irodalom

- Clausewitz, Carl von: *A háborúról*. Veszprém, 1999, Göttinger.
- Cohen, Ariel – Hamilton, Robert E.: *The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications*. Carlisle, PA, U.S., 2011, Army War College Strategic Studies Institute.
- Easton, Ian – Stokes, Mark A.: *China's Electronic Intelligence (ELINT) Satellite Developments: Implications for U.S. Air and Naval Operations*. Arlington, VA, 2011, Project 2049 Institute.
- International Institute for Strategic Studies: *The Military Balance*, Vol. 111, London, Routledge, 2011 és korábbi évek.
- Jordán Gyula: A kínai katonai modernizáció. *Nemzet és Biztonság*, 2011. 2. sz. 32–49. o.
- Kipp, Jacob W.: Russia's Nonstrategic Nuclear Weapons. *Military Review*, Vol. 81, No. 3, 2001, 27–38. o.
- Kristensen, Hans M. – Norris, Robert S.: Russian nuclear forces, 2011. *Bulletin of the Atomic Scientists*, Vol. 67, No. 3, 2011, 67–74. o.
- McDermott, Roger N.: *Kazakhstan's Defense Policy: An Assessment of the Trends*. Carlisle, PA, U.S., 2009, Army War College Strategic Studies Institute.
- McDermott, Roger N.: Russia's Conventional Armed Forces and the Georgian War. *Parameters*, Vol. 39, No. 1, 2009, 65–80. o.
- Nicoll, Alexander (ed.): Russia's Rapid Reaction. *Strategic Comments*, Vol. 14, No. 7, 2008.
- Thornton, Rod: *Military Modernisation and the Russian Ground Forces*. Carlisle, PA, 2011, U.S. Army War College Strategic Studies Institute.
- Thornton, Rod: *Organizational Change in the Russian Airborne Forces: The Lessons of the Georgian Conflict*. Carlisle, PA, U.S., 2011, Army War College Strategic Studies Institute.
- U.S. Department of Defense: *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2011*. Washington, D.C., Office of the Secretary of Defense, 2011.
- Wolf, Amy F.: *Nonsrategic Nuclear Weapons*. Washington, D.C., 2011, Congressional Research Service.